

Landbouwconferentie **Dornach**

Zoveel mensen met toewijding, kracht en liefde voor

de Aarde

BD-Vereniging werkt internationaal

Na de conferentie reisden 750 deelnemers uit 36 landen vol inspiratie naar huis. De kracht van deze internationale samenwerking van BD-verenigingen wereldwijd is groot. Beleidsmedewerker Luc Ambagts en bestuurslid Derk Klein Bramel zijn actief bij de voorbereiding van de conferentie en begeleiden werkgroepen. Veel Nederlandse en Vlaamse deelnemers hebben de conferentie verrijkt met hun inbreng.

Bodemvruchtbaarheid creëren is een sociale uitdaging, ontdekte Luc Ambagts tijdens de internationale biodynamische landbouwconferentie in het Goetheanum in Dornach, 1-4 februari 2017. *Tekst: Luc Ambagts / Foto's: Therese Jung*

De mieren houden van het leven op BD-boerderij Mariehöhe, met zijn zandige landbouwgronden, natte moeras weilanden en bossen in het droge landklimaat ten zuidoosten van Berlijn. "Je kunt niet over het terrein lopen zonder dat het ergens begint te kriebelen", vertelt Fridtjof Albert, de boer van het bedrijf. "Overal vind je mierenhopen, in het bos, op het veld, in de hagen. Maar als je verder loopt tot op het land van de buren, dan zijn ze er niet meer. Mensen zijn daar verbaasd over." Het zijn vooral de rode bosmieren, een beschermde soort. Zijn ze een teken dat de grens met de buren ook de grens is van deze gesloten bedrijfsindividualiteit?

De bijna honderd jaar oude geschiedenis van Marienhöhe (biodynamisch sinds 1928) gaat over het ideaal van een gesloten kringloop. Zelfs van het inbrengen van kalk voor de zeer zure bodem werd afgezien. Alle gebouwen waren verwarmd met hout. De as, gemengd door de compost, vormde een goed alternatief. De pioniers zijn er in geslaagd – dankzij de aanwijzingen uit de Landbouwcursus van Rudolf Steiner – Marienhöhe tot een vruchtbaar bedrijf om te vormen. De zieke kudde werd beter en heeft zelfs topkoeien voortgebracht. De vernietiging aan het eind van de Tweede Wereldoorlog, de in de DDR-tijd verplichte afdracht van te veel producten, zijn twee voorbeelden hoe in de biografie van een bedrijf

periodes van opbouw afgewisseld worden door periodes van achteruitgang. "Dat hoort bij het levendige ritme van de vruchtbaarheid van de bodem", zei Fridtjof.

Tussen de zinnen was te horen hoe de samenwerking van een groep mensen altijd een voorwaarde was en is, dat zo'n bedrijf kan bestaan en vruchtbaar kan zijn.

Meer dan 750 mensen waren vanuit de hele wereld naar Dornach gekomen om het thema bodemvruchtbaarheid 'door te ploegen' tijdens de jaarlijkse landbouwconferentie van de internationale biodynamische bewe-

motivatie voor actieve samenwerking. We konden tevreden zijn met zulke uitspraken. Net als bij de onderzoeksresultaten van het meerjarige DOK-onderzoek, dat biodynamische, biologische en gangbare landbouw vergelijkt, gepresenteerd door Paul Maeder (FiBL): Biodynamisch komt beter uit de verf wat betreft bodemvruchtbaarheid, humusstabiliteit en energiebalans. Tobias Bandel, Soil and More vertelde over een onderzoek naar de waterzuiveringskosten door de vervuiling met bestrijdingsmiddelen en nitraat in Frankrijk. Die zijn gelijk aan de kosten van het voedsel zelf. Voor elke euro die je

hoe het werken aan bodemvruchtbaarheid, als lange termijn opdracht, een aansprekend voorbeeld van Sisu is. Wie samenwerkt met mensen uit 36 landen, ontmoet nieuwe dingen. Bijvoorbeeld een initiatief in Griekenland voor een 'Soil School', een druivenkwekerij waar jonge en oude mensen uit de stad mee kunnen beleven hoe gezondmakend het werken in en aan de aarde is. Of een boer die vertelde hoe hij jaren geleden voor de eerste keer tijdens deze bijeenkomst met koorzang had meegedaan. Het was voor hem de aanleiding zich in zijn woonplaats aan te melden bij het koor. Nu

zingt hij daar wekelijks mee. Op de vraag of hem dat ook iets voor zijn werk oplevert, antwoordt hij met een glimlach: "Er is altijd veel te doen. Wanneer ik begin te zingen verdwijnt de onrust."

In één van de 16 werkgroepen, zaten de mensen stil op een stoel om waar te nemen, waar ze 'de aarde, het vaste' in zichzelf voelden. De zachte stem van de workshopleidster voerde hen door dit proces. Wat ze in het Frans zei, werd zin na zin door haar collega in het Duits vertaald. Na deze oefening wisselden de deelnemers hun ervaringen uit in een tafelgesprek.

De ontmoetingen met collega's uit andere landen verdiepten zich in de verschillende

ging. Fridtjof Alberts lezing over de opbouw van bodemvruchtbaarheid op Marienhöhe maakte deel uit van dit evenement. Ook lezingen over grondbezit, wetenschappelijke rapporten en ervaringsschetsen stonden op het programma. Prins Charles benadrukte – in een videoboodschap – het belang van de landbouw voor het klimaat. Humus in de bodem draagt niet alleen bij aan een hogere vruchtbaarheid, het bindt ook koolstofdioxide. Zijn oproep versterkte de

aan conventionele voeding uitgeeft moet je dus ook nog een euro voor de waterzuivering neertellen. Dan is bio voordeliger.

Een Finse boer vertelde me tijdens de koffiepauze over het onvertaalbare Finse woord *Sisu*. Als teken van volharding, doelgerichtheid en trouw aan een ideaal is het nu hot in Finland. Elke keer als we elkaar weer ontmoetten, hadden we een nieuw voorbeeld van Sisu. Die uitdrukking werd bijna een running gag. Totdat we ontdekten

workshops. Je kon dicht bij het praktische onderwerp blijven (ervaringen met com-postering wereldwijd, duurzaam bodembeheer) of onderduiken in de achtergrond van de biodynamische landbouw (inzicht in opvattingen over bemesting bij Rudolf Steiner). Er was ook een workshop, waarin je met meditatief werk je eigen relatie met de aarde en de vruchtbaarheid van de bodem onderzocht.

De Landbouw-sectie van het Goetheanum – de organisator van deze conferentie – kon met trots haar onderzoeksproject over de het werken met preparaten presenteren ⁽¹⁾. Petra Derkzen van Stichting Demeter, en sociologe van huis uit, vertelde als reviewer van het rapport over de 14 interviews met mensen uit verschillende werelddelen. Steeds is de feitelijke omgang met de preparaten naast de biografie van de betref-

fende persoon geplaatst. Mini-interviews op het toneel illustreerden de werkwijze. Daardoor werd zichtbaar hoe verschillend de omgang met de preparaten kan zijn. De insteek was om de diversiteit in manieren van werken zichtbaar te maken. Dat heeft er sterk toe bijgedragen dat het gesprek over het maken en gebruiken van de preparaten zich kan verplaatsen van het vlak waar men overtuigd is van zijn eigen manier van doen,

Door bezuinigingen minder vaak Dynamisch Perspectief Beste leden,

Actieve intervisiegroepen, samen preparaten maken, levendige uitwisseling op conferenties, een prachtig ledenblad Dynamisch Perspectief: de vereniging bruist. We zijn een levendige organisatie, die meer uitgeeft dan er aan vaste inkomsten via contributie jaarlijks binnenkomt. Dit kan, doordat we ook regelmatig giften en nalatenschappen ontvangen. Hiervoor zijn we de gulle gevers zeer dankbaar!

De afgelopen 10 jaar hebben we voor al onze activiteiten een stevige steun in de rug gehad van mensen die ons – in de vorm van legaten – grote sommen geld schonken. Zo hebben we sinds 2014 een extra nummer van Dynamisch Perspectief uitgebracht – het themanummer met het thema van de winterconferentie – zonder contributieverhoging. We zien nu dat we wat minder grote legaten ontvangen. Wel ontvangen we vaak kleinere

giften, en van meer mensen. Dat is heel mooi en vergroot het draagvlak van de vereniging. De totale inkomsten zijn nu echter te laag om het ontstane uitgavenpatroon te rechtvaardigen. Daarom zien we ons als bestuur genoodzaakt in 2017 bezuinigingen door te voeren. Dat betekent een verlaging van de uren van onze medewerkers. En dat betekent dat u dit jaar geen zes nummers van Dynamisch Perspectief ontvangt, maar slechts vier. Wij weten dat u Dynamisch Perspectief goed waardeert. Daarom vinden wij dit besluit – net als u – heel jammer. Maar toch nodig om de continuïteit van de vereniging te waarborgen.

In 2015 heeft het bestuur het besluit genomen ernaar toe te werken dat de grote legaten niet langer in de lopende begroting worden opgenomen en zijn besparingen doorgevoerd. De grote giften kunnen we dan reserveren voor nieuwe projecten, bij-

voorbeeld voor versterking van opleiding en onderwijs, het delen van ervaringen met BD-landbouw zoals 'kalveren bij de koe' of juist bij het starten van nieuwe bedrijven. Ook in de projectuitgaven hebben we besparingen doorgevoerd.

Op de Algemene Leden Vergadering op 10 juni leggen we onze voorstellen aan u voor. Deze voorstellen hebben tot doel dat we in 2018 weer een evenwicht hebben in inkomsten en uitgaven. De stukken voor de ALV volgen in mei per brief. Een sterke verhoging van de contributie-inkomsten is gewenst. Wilt u ons hierbij helpen? Leden werven kan bijvoorbeeld door een wervend stukje over de BD-Vereniging in uw (boerderij)nieuwsbrief te schrijven. Of verras iemand op zijn verjaardag met een lidmaatschap als cadeau. We zijn benieuwd naar uw suggesties. Want samen vormen we de vereniging, waarin we werken aan een gezonde omgang met de aarde, de planten en de dieren én met elkaar. ☺

*Maria van Boxtel,
penningmeester BD-Vereniging*

naar de interesse voor het werk van de ander. Dat Walter Stappung in de foyer in staat was gesteld zijn omvangrijke boek over alle varianten in het werken met de preparaten te presenteren ⁽²⁾ was een ander voorbeeld van deze verscheidenheid. In de conferentie in 2018 zijn de biodynamische preparaten het belangrijkste thema.

Bruno Follador, Nature Institute New York, toonde bij zijn verhaal een foto van een composthoop, waar een volle kruiwagen met rotte appels gewoon was leeg gekiept. Voor de compost levert zo'n natte massa niets op. Hij benadrukte hoe belangrijk het is voor het composteren dat alle mensen van de boerderij daarbij betrokken zijn, al is het maar om verkeerde situaties te melden. Daarmee werd nog een keer de vraag van de bodemvruchtbaarheid als een sociale uitdaging gepresenteerd. Wie de sfeer heeft geproefd tijdens deze conferentie, weet dat de mensen die er waren alles zullen doen wat ze kunnen om deze uitdagingen aan te gaan. Als het bodemleven van de biodynamische beweging zelf.

⁽¹⁾ De biodynamische preparaten in de context: Individuele benadering van voorbereidend werk - case studies van de wereldwijde praktijk - onderzoeksproject van de landbouwsectie (in het Engels of Duits verkrijgbaar via www.sektion-landwirtschaft.org)

⁽²⁾ Walter Stappung, Die Düngerpräparate Rudolf Steiners, wstappung@yahoo.com

Nieuw: BD-beroepsontwikkeling voor imkers

Eerst was er BD-beroepsontwikkeling voor boeren. Toen volgde een groep met natuurvoedingskundigen. En nu gaan één of meerdere groepen BD-imkers aan het werk. De BD-beroepsontwikkeling bevordert de gesprekscultuur binnen de BD-Vereniging. Het geeft plezier om ervaringen uit te wisselen en het isolement van individuele mensen te doorbreken. Belangrijke basis bij deze gesprekscultuur is dat je in de ander verplaatst en van daaruit vragen stelt. Vanuit interesse en niet meteen met een oordeel. Je helpt zó de ander om bewust te krijgen waar het bij hem of haar in wezen om gaat.

Het is een gezamenlijk zoeken naar hoe de hedendaagse BD-imkerpraktijk er op een BD bedrijf of lokale bijenstal uit kan zien en hoe je dat toont aan de mensen om je heen. Interesse om mee te doen?

📧 Meer info via Jos Willemse, joswillemse@telfort.nl of tel. 06-42133257.

Vanonder het stof vandaan

Vier waardevolle oude uitgaven van de BD-Vereniging zijn onder het stof vandaan gehaald en opnieuw digitaal beschikbaar gemaakt. Het gaat om de titels: *Genezingsprocessen in de Landbouw* van Wolfgang Schauman, *De stand der hemellichamen en hun invloed op aarde* van Maria Thun, *Planetenkrachten en Levensprocessen* van Dr. B.C.J. Lievegoed en *Het landbouwbedrijf als individualiteit* van Martin W. Pfeiffer.

📄 Te downloaden op de website van de BD-Vereniging bdvereniging.nl/publicaties.

